

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrto leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrto leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 29. julija 1863.

Gospodarske stvari.

Bela pesa.

Da bravci „Novic“ nekoliko bolj na drobno zvejo, kakošen pomen in prid da ima sladka bela pesa (Runkelrüben) v našem cesarstvu, iz ktere skoraj toliko sladkorja (cukra) naredé, kolikor ga cesarstvo potrebuje, naj dokažejo sledeče vrstice.

V vsem cesarstvu je 126 fabrik, ki iz bele pese zdaj sladkor delajo, 11 se jih zopet na novo zida, in sicer 7 na Českem, 4 na Moravskem. Od unih 126 jih je 60 na Českem, 27 na Moravskem, 21 na Ogerskem, 10 v Šlezii, 5 v Avstrii, 3 pa v Galiciji.

Imenovanih 126 fabrik je v letu 1860 in 1861 izdelalo 14 milijonov in 195.851 centov sirove pese, in so plačale 5 milijonov in 365.999 gold. davka.

Leta 1853 se je iz ptujih dežel v naše cesarstvo pripeljalo 993.000 centov moke za sladkor, leta 1861 pa le 35.000 centov, toraj 958.000 centov menj. — Iz tega se vidi, koliko denarja se je pri pridelovanju pese za sladkor v cesarstvu našem samo pri poljedelstvu prihranilo, ki je sicer šel v ptuje dežele.

Al to še ni vsa korist pese. Ona dá veliko tisoč centov perja za živinorejo, in ko se je pesa zribala in sok, ki daje sladkor, iz nje iztlačil ali izprešal, dá še prešanje ljudem toliko živinske klaje, da jo nekteri celo zimo in še celo do poletja k drugi krmi dodevajo. To prešanje devajo nekteri v kadi, nekteri pa v nalašč zato zidane jame, da se izkisa kot kisló zelje, kar je še bolj tečno in zdravo za živino memo sirove.

Vse to, mislimo, bi vendar moglo tistim oči odpreti, ki se vedno še z vsemi štirimi starega kopita držé. Ko bi se bile gori imenovane dežele vedno starega kopita držale, bi se vedno še 993.000 centov sladkorne moke iz Amerike itd. v naše cesarstvo vozilo ali pa še več, ker se od leta do leta več kave povžije.

Se vé, da mi, ki smo v goratih in kamnitih deželah, ne moremo toliko pese saditi, da bi sladkor delali iz nje; al korist bele pese saj za živinsko klajo je tolika, da naj bi jo vsak gospodar sadil kar največ more, posebno ob krajih in okoli zelnika, pa še en ali več krajev zraven zelnika, zakaj to bi bilo priročno za obiranje perja zelnega in pesnega.

Ker je pa več sort bele pese, se mora le tista saditi, ki obilo perja pa debelo peso daje, tako imenovana „živinska pesa“, zakaj pesa za sladkor ostaja drobnejša, daje manj perja in hoče boljjo zemljo in skrbnejše obdelovanje.

Pred nekterimi leti smo laško (papeževo) repico priporočevali, ker boljšega vedili nismo; zdaj pa, ko se že več let s pridelovanjem pese pečamo, dobro vemo, kakošen razloček da je med peso in laško repico. Iz skušinj lahko rečemo, da pesa petkrat in še več-

krat več koristi donaša kot repica, zakaj pesa, ako jo zgodaj sadiš, ti dá, če tudi jo presilno in v škodo ne obraš, do jeseni obilo perja; ko jo poruješ, ti dá še veliko perja in jako veliko lepe debele pese, ktero moreš do spomladi in poletja dobro hraniti, in drobno zrezano, še bolje pa zribano s pridom živini z rezanco vred rabiti. (Drugi pot bomo o obdelovanju pese več govorili.)

Kdor se v Ljubljani hoče prepričati, kako da umno sejana in obdelana pesa na njivi stoji, naj gré v Latermanov drevored, pa bo vidil na njivi Maličevi, ki se na imenovani drevored naslanja, lep kos take pese, da menimo malo kje v naši deželi več in lepše.

Toraj kmetovavci ne držite se dalje starega kopita! Židoreja in pesa so pridelki, ki so v naši deželi še skoraj da v zibelki; skušnje družih dežel pa kažejo, da so sila koristni pridelki za živino pa tudi lek (arcnija) za mošnjo, da jetike ne dobi. Hvale vredno bi tedaj bilo, da bi se kmetovavci ravno tako pridno bele pese lotili, kakor so se že v celi deželi prijeli murv in pridelovanja svile.

Juri Pajk.

Kaj je Kranjcem zdaj za povzdigo sviloreje živa potreba?

Večletno priporočevanje „Novic“ in „Pratike“, djanska pomoč kmetijske družbe, ki je že tisoč in tisoč murbenih dreves iz svojega vrta po deželi razdelila, in pa lepi izgledi, ki jih kmetom že več let dajejo pridni grajščaki in drugi posestniki, so dosegli svoj namen. Že imamo na milijone murb v deželi, — že se izreja vsako leto na milijone svilnih črvičev v naši domovini, pa še jih bo čedalje več.

Vprašanje je zdaj: kam pa s pridelkom, kam s kokoni? Da bi si le črviče za seme špogali in seme prodajali, to ne gré in bo še manj šlo vprihodnje. S semenom je bila kupčija le takrat dobra, ko je na Laškem se začela bolezen črvičev in je naša dežela še slovéla, da je čisto zdrava. Zdaj ni več tako, — zato se mora špekulacija od semena obrniti na pridelovanje svile (žide). Svila (ne pa seme) je obogatila tudi Lahe. To mora vprihodnje tudi naša skrb biti.

K temu pa je treba, da stopi na noge v naši deželi kak premožen mož ali da jih več stopi v družbo, in da se tako napravi fabrika, ktera prede svilo iz kokonov, ki jih skupuje po deželi na svoj račun ali kjer si jih vsak gospodar more proti plačilu izprestati. V „Bl. aus Krain“ je, če se ne motimo, žl. gosp. J. Langer, sprožil to lepo misel, ktera navdaja vsacega, komur je napredek murbo- in sviloreje znan. Domoljubni gospod priporoča to početje kmetijski družbi naši, in nadjamo se, da njegova beseda ne bode nikakor ostala glas v puščavi, ker na čelu družbe

stoji moder in premožen mož, iskren za vsaki kmetijski in obrtnijski napredek in še posebno za svilorejo: gosp. Fidelis Terpinč, ki bo gotovo na vso moč si prizadeval, da se važni svēt žl. gosp. Langerja kakor koli izpolne. Ko je l. leto kranjska kupčijska in obrtnijska zbornica vprašala kmetijsko družbo, naj ji popiše stan murb in sviloreje na Kranjskem, ji je izpolnila željo to, dodala pa še te besede: „Kmetijska družba je storila svojo dolžnost in jo spolnuje še zmiraj, da se čedalje več sadi murb in izreja črvičev. S tem je, kar se tiče gospodarske strani, njeni poklic prav za prav pri kraju. Za tem pa se začne obrtnijska stran; ta bi bila naloga sl. obrtnijske zbornice“. Gotovo najbolje bi bilo, da se ustanovi posebna družba svilorejna, in da se ta reč prevdari v prihodnjem zboru kmetijske družbe. Izglede imamo na Štajarskem in Koroškem.

Od goveje kuge na dalje.

Z govejo kugo smo — hvala Bogú! za zdaj pri kraju; le ovčja je še v Šneprskem gojzdu in v Zagurji.

Skušnja v Preloki, kjer je po ukazu c. kr. ministerstva bilo z ovčjo kužnino cepljenih 4 goved, je pokazala, da se prime bolezen: eno cepljeno govedo je zbolelo. Kako se bo obnesla druga skušnja v Zagurji, kjer se je cepilo troje goved, nam še ni znano.

Poslednji dopis c. kr. general-komande zagrebške od 13. dné t. m. je še zmiraj malo vesel.

V sluinskem in gradiškanskem polku vojaške granice se goveja kuga še zmiraj razširja, v 2. banskem pa celó hudo divjá. Ovčja kuga malo po malo pojemlje.

Na Turškem v Bosni še zmiraj ni upanja, da bi kuge bilo kmali konec. Zdaj se začanja še celó v takih goratih krajih, kjer je dosihmal ni bilo. Vse ne pomaga nič: Turek meče svojo mrho še zmiraj v reke, da so vse kužne. Vojaki vojaške granice so poleg rek postavljeni, da stražijo na to, ako priplava iz Bosne kaka mrha po vodi, da je ne pustijo dalje. — Tudi v Bosni se širi kuga od ovác do goved, in od goved do ovác. V Bosno poslani c. k. vojaški zdravnik je zvedil, da goveje živine je ondi pokrepalo že 3 četrtine, ovác pa tretjina. Med kozami omenjeni zdravnik ni zapazil kuge.

Ker imamo tedaj Kranjci v vojaški granici kugo še zmiraj blizo sebe, ostro moramo še zmiraj paziti, da nam pošast ne pride čez mejo. Zatrli smo hvala Bogú! s skrbnim ravnanjem kugo med govedi zdaj — al dokler pri sosedu gorí, nismo še varni.

Iz razstave hamburške.

Predsednik kranjske kmetijske družbe gospod Fidelis Terpinč je za svojo izložbo počasten z veliko bronasto svetinjo. Posebno hvaljene so bile sledeče stvari: lanska njegova svila, letošnji kokoni, volna njegovih jezerskih ovác, ozimni ječmen letošnji, koruza, riček, cizara, ajda, rež itd.

Na Goriškem je g. Licen iz Rifenberka prejel malo bronasto svetinjo.

Iz Štajarskega so za izvrstne vina prejeli veliko bronasto svetinjo: Kajetan Faber iz Maribora, vitez Kodolič iz Radgone, A. žl. Schenk iz Lukavec, grof Meran, o. o. benediktinjarji v Admontu, malo bronasto svetinjo pa Vincenci Čebul.

Na Koroškem je za mnogovrstno čbelarsko pripravo veliko bronasto svetinjo prejel J. Nachtmann.

Kratek razgovor o važnosti trgovine in brodarstva.

J. G. V. — Razun pridnega poljedelstva, obilnega pridelovanja sirovih obrodov in pa njihovega umetnega prenašanja (obrtnije) sta človeštvu v korist in blagostanje ali sploh za obogatjenje vsake države, kakor nam skustvo prav bistro kaže, najbolj obširen, izdaten in sposoben pripomoček trgovina ali kupčija in trgovsko brodarstvo. Po vsi pravici so ju tedaj mnogi učeni in vrli možje opisovali v svojih knjigah kot zeló važen izvir in plodovito podporo napredka v poljedelstvu in obrtni, bodi si s spečevanjem njenih pridelkov za gotovi denar ali za kakoršen koli drug dobiček. Umna raba tega in unega pa prinaša neizmernih dobrih pripomočkov za povzdigo in ustanovljenje vsestranskega občega blagostanja državnih prebivavcev.

I. Trgovina.

Trgovina je preména blaga razne baže med prebivavci naše zemlje. Po nji jim je mogoče, prejemati od bližnjih ali daljnih strani potrebnih ali saj njim prijetnih in ugodnih pridelkov, ki se v njih deželi sceloma ali v zadostni množini ne nahajajo, in pošiljati namesti njih v omenjene druge dežele svoje lastne pridelke, ki so tam potrebni, če se jih sicer le oni sami lahko znebivajo. Ravno po tem moremo se prepričati, da prebivavci mrzlih severnih krajev naše zemlje vživajo ali rabijo za svoj lišp in sploh za svojo zadovoljnost stvari, ki navadno se pridelujejo le v toplih deželah, to je, po deželah toplega podnebja. Zapazujemo pa tudi prikazen ravno narobne v tem oziru, prikazen namreč, da prebivavci toplih krajev prejemajo marsikterih sirovih ali tudi še drugih reči iz mrzlih dežel za svojo potrebo kakor si bodi. Očitno je po tem, da trženje ali kupčevanje je nekaj sploh naravnega in potrebnega ljudem po vsem svetu, in da je tako tudi od nekdanj bilo. Saj nam potrjuje povestnica, da je ni skoraj dežele in da je ni bilo, kadar koli si bodi, če še tako nevažne, da bi ne bila imela kakih trgovskih opravil z drugimi deželami. Tako nam je, na primer, znano, da ljudje izhodnih ali jutrovih krajev, zlasti Egipčanje, so že v starodavnih časih imeli navado, kakor jo imajo še dandanašnji, potovati v druge strani zavolj trgovanja, zedinjeni v karavane, to je, v večje trume pod svojim voditeljem in pa pod varstvom primerne čete vojaške, njih spremljevalke. V teh potovanjih so se od nekdanj posluževali, kakor se še vedno poslužujejo, velbljudov ali kamel, ki jim Arabci po vsi pravici pravijo „puščavne ladije“, ker te živali so največ sposobne za prenašanje blaga čez kraje, ki so brez rastlin in brez vod. One niso samo zeló zmerne, maloješče in vajene stradanja, temoč imajo tudi v svojih grbih neko skladišče za shrambo živeža potrebnega jim pozneje na poti, in posebno mnogo celic (posodic), v katerih hranjujejo vsesano vodo tudi za občasno prihodnjo potrebo.

Ravno po takih izgledih si moremo pa tudi razjasniti važno prikazen, da so si že v nekdanjih časih, to je, že veliko let pred Kristusovim rojstvom, posebno Egipčanje pridobivali obilnih, krepkih in zdatnih pripomočkov vsake baže za povzdigo svoje omike, in pa za razvijanje onega lišpa v svoji deželi, v katerem stara povestnica marsikaj pripoveduje, češ, da jim je ta trgovski posel prinašal veliko bogatije, ravno kakor jo vtegne sploh tudi nam prinašati še dandanašnji, ako jo le državne vlade krepko podpirajo, kakor gré, — ako se vrh tega trgovci umno vedejo v svojem opravilu, in ako jih pri tem ne zadevajo nagle in neprevidljive nesreče, postavimo, vojske ali druge nezgode.

Trgovina zahteva rabo posebnih in mnogoterih močí, ako hočemo, da ima dober in obstaven vspeh, to je, da